

INFLUENȚA MEDIULUI FAMILIAL ASUPRA PERSONALITĂȚII LA ȘCOLARUL MIC CU DIZABILITATE AUDITIVĂ

THE INFLUENCE OF THE FAMILY ENVIRONMENT ON PERSONALITY AT THE LITTLE SCHOOL CHILD WITH HEARING DISABILITY

Adriana Ciobanu, doctor în psihologie, conf. univ.,

UPS „Ion Creangă” din Chișinău,

Elena Apostol, drd., UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Adriana Ciobanu, PhD, associate professor,

"Ion Creanga" SPU of Chisinau

<https://orcid.org/0000-0003-3836-3651>

Elena Apostol, PhD student,

"Ion Creanga" SPU of Chișinău

<https://orcid.org/0000-0003-0447-2374>

CZU: 37.018.1:159.922.72

Abstract

The family is the basic environment in which the child grows and develops. This represents the complex psycho-social formation that includes the set of psychic feelings, ways of interpersonal relationships, attitudes, extremely necessary for the development and social integration of the human being.

Key-words: family, child, family environment, socio-emotional environment, educational intelligence, emotions, character, attachment, developmental conditions.

Familia este mediul în care copilul se capacitează cu resursele necesare pentru a se forma și a se consolida ca personalitate integră și complexă. Din perspectiva sociologică, familia reprezintă nucleul organizării umane, care realizează în mic totalitatea funcțiilor societății. Cercetătorul V.T. Luciu (1975) concepția de familie o tractează ca „o grupare socială, bazată pe căsătorie sau înrudire, care posedă o anumită structură organizată, istoricește determinată” [10, p.18].

Marele Jung C.G. (1994), contura familia prin prisma arhetipurilor. Acesta susținea că „Ne naștem într-o matrice bipolară – cuplul parental – substituit arhetipal al diadei divine” ceea ce ar subînțelege ca exprimare de noi înșine și integrare socială sub semnul a ceea ce rămâne specific întreaga viață-apartenența fundamentală la unul dintre sexe, iar dimensiunea psihologică și împlinirea ca ființe ar trebui să fie dată de șansa de a revela și împlini alături de o persoană dragă [12, p 33].

După I.Mitrofan, C.Ciupercă, calitatea vieții de cuplu prezintă starea și evoluția familială, aceasta fiind văzută pe de o parte ca model instituțional, și pe de altă parte ca model interacțional dynamic, fiind determinată de cadrul socio-cultural, nivel de satisfacere a nevoilor materiale, confort, posibilități de consum cultural și trai civilizat, precum și de calitatea relațiilor interpersonale. Aceasta poate fi estimată prin niște indicatori *subiectivi* care reprezintă climatul socio-afectiv prin bunăstarea sexuală, autenticitatea și completitudinea comunicării între parteneri și copiii acestora, păstrarea unui echilibru dinamic între fuziune și autonomie psihologică, fluența granițelor inter-generaționale, coerența și consensul modelelor de rol conjugal și parental. Toate acestea sunt oferite copiilor în procesul de educație, prin gradul de confort și securizare psihică, ceea ce decurge ca rezultat din sentimentul apartenenței familiale, sănătatea psihică și somatică a membrilor familiei, capacitatea de păstrare și transmitere a modelelor spiritual valorice pozitive și psihosociale [9, p.12].

J.Bowlby în teoria atașamentului a subliniat importanța relației mama-copil. Această teorie a schimbat viziunea asupra dezvoltării copilului. Crearea atașamentului nu este posibilă decât prin realizarea integrării, a rezonanței, a comunicării emoționale dintre copil și părinte. Tipul atașamentului diferă în funcție de stările psihice și comunicarea emoțională împărtășite de cei doi parteneri. Totodată, atașamentul va pune bazele stării de bine, de confort al copilului în lume, precum și a adaptării la situații de stres și suferință psihică. Se cunoaște că în funcționarea umană, emoțiile și afectele dețin un rol central și reprezintă un ghid în înțelegerea sinelui, organizând și reglând funcționarea psihică și a comportamentului copilului. Emoțiile se dezvoltă în structuri afective-cognitive, începând cu al doilea an de viață [5, p.62].

În ceea ce privește inteligența educațională, aceasta este determinată prin moștenire genetică și impactul învățării pe parcursul vieții, prin acumulare de experiențe în toate domeniile. D.Goleman afirmă că inteligența emoțională desemnează o capacitate de control și autocontrol al stresului și emoțiilor negative; o meta-abilitate, care determină și influențează modul și eficiența cu care ne putem folosi celelalte capacități și abilități pe care le posedăm, din care face parte inclusiv inteligența educațională [8, p.72]. De aceea este important atât mediul familial cât și mediul social să fie prielnic și să răspundă în mod adecvat nevoilor, pentru o creștere și dezvoltare armonioasă a copilului. Modul în care aceste două medii acoperă nevoile copiilor, creează primele lor experiențe, trăiri, vor constitui bazele evoluției ulterioare [4, p.88].

În baza studiilor influenței mediului socio-emoțional asupra dezvoltării copilului familia a fost recunoscută ca mediu primar de dezvoltare a copilului, care are două sarcini: *a naște biologic* și apoi *a naște psihologic* copilul (Aubertel, 2000). J.Bowlby, afirmă că există o tendință ascendentă a „tiparelor alese, inițiate de primele experiențe socio-emoționale, de a rămâne stabile pe parcursul dezvoltării copilului. Experiențele emoționale precoce din procesul de adaptare timpurie a copilului la mediul său socio-emoțional reprezentat în special de mama și familia extinsă, pun bazele direcției dezvoltării ulterioare și vor facilita experiențele viitoare. Experiențele din mica copilărie rămân în memoria implicită a copilului. Copilul văzut de Bowlby nu rămâne „fixat la un nivel timpuriu, ci este „ghidat în întâlnirile lui ulterioare de modelele internalizate de funcționare a lumii [5, p.101].

Atitudinile reprezintă un sistem structurat de proprietăți ale personalității, care se manifestă față de alte persoane, natură, societate, față de sine și față de activitate. Cea mai largă clasificare, utilizată la nivel cotidian, este diferențierea lor în atitudini pozitive și atitudini negative. A manifesta o atitudine față de ceva sau cineva înseamnă a avea anumite cunoștințe despre acest cineva sau ceva, a manifesta anumite emoții, inclusiv interesul ca emoție, a opera anumite acțiuni, constructive sau destructive. Atitudinile nu sunt structuri innăscute, ele apar pe parcursul vieții. Această circumstanță permite a pune problema cunoașterii atitudinilor și influențării lor în mod deliberat, prin educație. Condițiile principale de apariție și dezvoltare a atitudinilor sunt comunicarea, activitatea și relațiile interpersonale. În aceste condiții funcționează mecanismele de formare a atitudinilor: imitarea, cunoașterea, aprecierea, reflexia și autoreflexia, autoeducația [6, p.91].

Faptele și relațiile depistate referitor la atitudini constituie o bază care permite abordarea problemei atitudinilor față de diverse componente ale mediului social și natural, față de tipuri diferite de activitate și față de sine [2, p.65].

Activitatea de învățare și școala reprezintă unul din factorii cu cel mai mare potențial de impact asupra personalității școlarului mic cu dizabilitate de auz, a destinului uman, ceea ce face importantă cunoașterea atitudinilor, atât a părinților, cât și a copiilor față de ea. Familia, are o influență foarte mare asupra atitudinilor copiilor, fiind prima și cea mai semnificativă sursă de valori și comportamente. Respectiv, cunoașterea influenței părinților asupra atitudinilor copiilor este necesară, pentru a construi adecvat procesul educațional și a acorda sprijinul psihologic necesar copiilor în activitatea de învățare [3, p. 26].

Dat fiind faptul că copilul face parte din circuitul social, acesta are nevoie de control emoțional. În timp ce societatea îl învață cum să-și exprime și să-și controleze emoțiile. Acestea reprezintă un bun indicator al dezvoltării armonioase, și totodată un element de bază în orice relaționare de ordin psihosocial. În cazul în care emoțiile nu apar în secvențe stabilite pe parcursul dezvoltării, pot fi detectate aspecte legate de neuropatologie. În cazul școlarului mic cu dizabilitate de auz, stimularea suplimentară este necesară imediat de la naștere. Orice perturbare se leagă de una anterioară, are o istorie timpurie [1, p. 111].

Familia neglijentă, care nu-i răspunde nevoilor copilului în mod adecvat, suprastimulează fără a fi empatic, poate crea un copil cu dereglări emoționale. Astfel, o importanță imensă pentru dezvoltarea sănătoasă a școlarului mic cu dizabilitate de auz este priceperea părinților de a-l asigura că este iubit, acceptat. Părinții abuzivi au copii cu probleme de relaționare cu colegii la această vârstă. Părinții care nu limitează comportamentul școlarului mic cu dizabilitate de auz vor avea un copil necontrolat și cu tendințe schizoide, ce nu va fi capabil să intre în relație și să țină seama de ceilalți. Părinții care nu vor lăuda și aprecia copilul vor avea un copil cu tendințe de izolare socială, timid [3, p.27].

Asupra rolului psihosocial al familiei în dezvoltarea echilibrului emoțional al copiilor, în general, și a celor cu dizabilități, în special, cu reluarea ideii că pentru dezvoltarea sănătoasă a unui copil este crucială priceperea părinților de a-l asigura că este iubit necondiționat și acceptat așa cum este. Nu sunt îndreptățite plângerile părinților legate de calitățile și capacitățile copiilor. Copiii sunt oglinda vie a abilităților parentale ale celui care i-au îngrijit și educat. Etalonul după care se încearcă realizarea tabloului caracterial al copilului este cel comportamental și atitudinal față de valori și atitudinea față de sine prin: stăpânire, perseverență, inițiativă, spirit de disciplină, spirit autocritic, curaj, modestie, demnitate; atitudine față de muncă: iubire, respect, pasiune, conștiinciozitate în muncă; respect față de semenii: respectarea drepturilor, iubirea aproapelui, caritatea, egalitatea în drepturi și responsabilități; atitudinea față de societate: față de bunuri și valori materiale și spirituale, cultură și civilizație, grupări sociale, religioase, toleranță; atitudinea față de natură, de mediu înconjurător: apărarea, dragostea, aspectul față de natură, efortul de a o apăra, de a respecta pe cei ce o apără. Valorile sumare enunțate au, însă, și un revers negativ. În limbajul comun se vorbește de *om de caracter sau de om fără caracter*, restrângându-se conținutul semantic la valoarea morală: *un om este sau nu este de caracter*. Caracterul reprezintă ansamblul de trăsături psihice și negative ce caracterizează felul de a fi și a se comporta, precizându-și unicitatea. Nici un individ uman nu este lipsit de caracter, dar caracterul este o dimensiune neutră: valoarea sa morală sau imorală este determinată de încărcătura cu valori pozitive sau negative; acestea conferă caracterului atributul de moral-imoral; bun-rău; frumos sau urât, cum atât de plastic se exprimă poporul. Studiile caracteriologice arată că, în realitate, *nici un*

om nu are caracter total pozitiv sau total negativ; evaluarea se face în funcție de trăsăturile predominante [11, p.193].

În principiu, influența imaginii parentale asupra formării personalității copilului se poate realiza în două forme: în formă consonantă, împingând evoluția personalității copilului în direcția descoperirii și identificării cu modelul parental. Modelul parental ideal se caracterizează prin nivel înalt de organizare și coeziune, echilibru, o bună capacitate de adaptare și integrare, cadru relațional optim, afecțiune, sprijin, colaborare, cooperare etc.; în forma disonantă, impulsionează evoluția personalității copilului în direcția îndepărtării sau negării modelului parental prin: – hipercompensare pozitivă, copilul tinzând să depășească valoric imaginea și statutul părinților; – hipercompensare negativă, copilul tinzând să anuleze statutul părinților, conștientizându-și capacitatea de a-l atinge [3, p.28].

În educația și terapia școlarului mic cu dizabilitate auditivă, familia reprezintă o parte importantă a echipei multidisciplinare, calitatea colaborării dintre profesori, terapeuți și familie fiind relevantă pentru succesul dezvoltării armonioase a acestuia. Numeroase cercetări în domeniul educației și recuperării școlarului mic cu dizabilitate auditivă au arătat influența interacțiunilor comunicative din cadrul familiei asupra dezvoltării limbajului, vorbirii și întregului sistem de personalitate a școlarului mic cu dizabilitate auditivă. Mediul lingvistic al copilului (comunicarea predominant verbală sau prin limbaj mimico-gestual), atitudinea familiei față de comunicare, timpul pe care părinții îl alocă activităților cu proprii copii au o importanță deosebită în dezvoltarea acestuia. Întrucât în primii ani de viață școlarului mic cu dizabilitate de auz își petrece cea mai mare parte a timpului în familie, părinții sunt cei care pot oferi specialiștilor cele mai pertinente informații despre: dezvoltarea acestuia până la momentul înscrierii în școală, despre sistemul de comunicare pe care îl utilizează în lipsa limbajului verbal, despre adaptarea la protezele auditive sau implantul cohlear, modificările în comportamentul copilului în timpul utilizării acestora, modalitatea de reacție la stimulii ambientali. De asemenea, părinții sunt cei care pot oferi copilului sprijinul afectiv necesar pentru depășirea unor obstacole, un proces îndelungat care se realizează în cadrul activităților organizate, necesitând o serie de procedee și strategii specifice. Pe parcursul procesului de dezvoltare a școlarului mic cu dizabilitate auditivă, pot exista anumite momente ce descurajează copilul: durata prea lungă dintre momentul începerii recuperării și momentul apariției primelor rezultate, lipsa sau diminuarea motivației, dificultatea în a se face înțeles de către cei din jur, oboseala etc., dar aceste etape pot fi depășite în condițiile oferirii în permanență de către părinți a suportului necesar pentru educarea acestuia [7, p.45].

Este clar, mediul familial reprezintă fie succesul, fie insuccesul dezvoltării armonioase a personalității școlarului mic cu dizabilitate de auz. Impactul familiei școlarului mic cu dizabilitate de auz este vizibilă încă din primele zile de viață a acestuia, ce se manifestă prin îngrijirea specială acordată și timpul petrecut alături de acesta. Deoarece școlarului mic cu dizabilitate de auz este centrul universului familiei, sprijinul oferit este resimțit pe tot parcursul vieții și pe toate domeniile de bunăstare a acestuia.

BIBLIOGRAFIE

1. ANDRIEȘ, V.; CARA, A.; GLOBU, N. *Promovarea parteneriatelor școală–familie–comunitate în procesul educațional: Ghid metodologic*. Ch.: Institutul de Științe ale Educației, Tipogr. „Print-Caro”, 2019. 86 p. ISBN: 978-9975-48-154-0.

2. BĂRAN-PESCARU, A. *Parteneriat în educație: familie – școală – comunitate*. București: Editura Aramis, 2004, 80 p. ISBN: 978-9975-48-154-0.
3. BOLBOCEANU, A.; CUCER, A.; FURDUI, E.; BATOG, M. *Rolul părinților și al cadrelor didactice în învățarea copiilor pe tot parcursul vieții. Ghid teoretico-metodologic*. Chișinău: IȘE, tipografia: „Print Caro”. 2019, 228 p. ISBN: 978-9975-48-156-4.
4. BONCHIȘ, E. *Familia și rolul ei în educarea copilului*. Iași: Editura Polirom, 2011, 419 p. ISBN: 978-9734622313.
5. BOWLBY, J. *Crearea și ruperea legăturilor afective*. București: Editura Trei, 2017, 262p. ISBN: 978-606-719-763-1.
6. COSNIER, J. *Introducere în psihologia emoțiilor și a sentimentelor. Afectele, emoțiile, sentimentele, pasiunile*. Iași: Editura Polirom, 2007. 200 p. ISBN: 978-973-46-0681-8.
7. GHERGUȚ, A. *Evaluare și intervenție psihoeducațională. Terapii educaționale, recuperatorii și compensatorii*. Iași: Editura Polirom, 2011, 284 p. ISBN: 978-973-46-1965-8.
8. GOLEMAN, D. *Inteligența emoțională, Ediție: Ed. un 4-a rev.* București: Editura Curtea Veche, 2018, 536p. ISBN: 978-606-44-0072-7.
9. MITROFAN, I.; CIUPERCĂ, C. *Psihologia vieții de cuplu*, f.l., Colecția Alma Mater, București: Editura. S.P.E.R, 2002, 494p. ISBN: 973-8383-13-7.
10. STĂNCIULESCU, E. *Sociologia educației familiale*. Iași: Editura Polirom, 1997. 280 p. ISBN: 973-681-126-3.
11. TEMPLAR, R. *Cele 100 de reguli ale educării copilului*, București: Editura Rentrop, Straton, 2008. 272 p. ISBN: 978-973-722-522-1.
12. JUNG, C.G. *Arhetipurile și inconștientul colectiv – Opere Complete, vol.9/1*. București: Editura Trei, 2014, 512 p. ISBN: 978-973-707-942-8.

DEZVOLTAREA INTELIGENȚEI EMOȚIONALE LA COPII CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Adriana Ciobanu, doctor în psihologie, conf. univ.,

UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Adriana Ciobanu, doctor of psychology, associate professor

"Ion Creanga" State Pedagogical University of Chisinau

<https://orcid.org/0000-0003-3836-3651>

Miluța Ursu, drd, UPS „Ion Creangă” din Chișinău

"Ion Creanga" State Pedagogical University of Chisinau

Miluța Ursu, PhD student,

<https://orcid.org/0000-0002-6473-9176>

CZU: 376:159.942

Abstract

Preschool age is a period of fundamental emotional, social and cognitive acquisition of the child, there are also significant changes in his emotional life. The emotional development of the child has an essential role in every aspect of his general development, but also in his social integration, the socio-emotional skills acquired by the child represent life skills without which the child would not have a harmonious development, necessary for a good adaptation to adult life.

Key-words: emotional intelligence, emotional education, early education, emotional regulation.